

5 reptes imprescindibles per al canvi d'època a la Catalunya del segle XXI

Ricard Gomà i Joan Subirats

L'any 2001, al tombant del mil·lenni, vam editar dos volums col·lectius, '[Govern i polítiques públiques a Catalunya \(1980-2000\)](#)'. A la introducció dels textos, hi dèiem, ja fa gairebé dues dècades:

“Comença a ser hora d'analitzar i valorar el que s'ha fet amb l'autogovern, en relació amb qüestions com la reducció de les desigualtats, la capacitat de generar innovació, la vertebració del territori, la igualtat entre dones i homes, la sostenibilitat o la millora en la qualitat de vida de les persones. Volem posar les bases per conèixer fins a quin punt Catalunya ha anat construint un sistema propi de governança, de producció de polítiques públiques. I, si això és així, a partir de quines opcions de fons, valors i plantejaments s'ha configurat aquest sistema”.

Avui, enfilant la recta final de la segona dècada del segle XXI, i amb prop de 40 anys d'autogovern, creiem que val la pena actualitzar aquest objectiu amb l'edició del nou llibre '**Canvi d'època i de polítiques públiques a Catalunya**'. Podeu descarregar-vos un extracte del futur llibre en forma de resums de cada capítol [a la web de CRÍTIC](#).

D'ençà de les nostres reflexions, han passat (només) 20 anys, però hem travessat un canvi d'època. Hem estat testimonis —alguna vegada protagonistes— de transformacions accelerades en tots els àmbits: complexitats creixents, incerteses vitals i noves injustícies; Internet, creativitat i noves energies ciutadanes. Un temps emergent que ha tingut, també, impactes i noves expressions en el terreny de la política. A Catalunya, el 2003, una nova majoria plural posava fi a 23 anys de governs de CiU, sempre presidits per Jordi Pujol. S'obria un escenari inèdit de governs de coalició entre forces progressistes que va perllongar-se set anys. Fins a quin punt es van produir girs rellevants en les polítiques públiques en aquest període? En quines direccions? Quins factors els van impulsar o obstaculitzar? El 2010 va tornar a governar CiU, però ja res no era com abans. Al tombant de la nova dècada pren forma **un escenari de discontinuïtats marcat per una triple crisi: socioeconòmica, política i territorial**. En poc temps semblen alterar-se substancialment els paràmetres que havien configurat l'Estat del benestar, les institucions i el model autonòmic. S'obre un nou ventall de preguntes: podem seguir amb les mateixes polítiques públiques? Cal una nova agenda? Es poden seguir fent les polítiques com es feien?

“La triple crisi entorn del 2010 desencadena el moviment d'indignació del 15-M i el procés pel dret a decidir”

L'any 2008, la fi del cicle expansiu dona pas a un escenari de recessió. És també la fi d'alguns miratges: ni l'especulació pot substituir la producció com a motor de creixement; ni aquest es tradueix de manera directa en benestar; ni el progrés és possible sense atendre els seus límits ambientals. A partir del 2010, la gestió de la crisi es fa a Catalunya des d'una estratègia d'austeritat que erosiona drets bàsics i afebleix els nivells preexistents de cohesió social i urbana. A les tensions socioeconòmiques del moment, s'hi suma l'erosió de la vella política, que mostra símptomes d'esgotament en la seva capacitat d'entendre i gestionar els canvis. Creix la percepció de llunyania entre les institucions i la ciutadania: irromp amb força la crisi de representació. Finalment, la sentència del Tribunal Constitucional del juny del 2010, que nega la condició de subjecte polític a

Catalunya i retalla l'Estatut pactat amb l'Estat i aprovat en referèndum, opera com a detonant d'una crisi territorial sense precedents. El nou escenari de triple crisi desencadena un cicle potent d'acció col·lectiva: sorgeixen les mareas ciutadanes en defensa dels serveis públics, les pràctiques d'innovació social, el moviment d'indignació a l'entorn del 15-M, i el procés per l'exercici del dret a decidir.

Tot plegat es trasllada en clau política a la dimensió constituent, a una renovació de la xarxa d'actors, i també a l'àmbit electoral-institucional. En efecte, la recessió, l'austeritat, la crisi de representació i la tensió en l'eix nacional afecten el que —fent servir la terminologia anglosaxona— serien les esferes de la 'polity' i la 'politics' (les institucions bàsiques i l'acció política). El procés sobiranista planteja l'exercici del dret a decidir per mitjà d'un referèndum com a eina de resolució democràtica del conflicte territorial, fet que implica el reconeixement de Catalunya com a 'demos' i la superació del marc constitucional del 1978 (canvis de fons, per tant, en la 'polity'). El procés i la cultura del 15-M penetren en l'esfera política canviant el sistema d'actors, amb l'emergència de noves forces i espais de confluència; i alterant les institucions, amb les victòries electorals d'aquests nous subjectes en algunes de les principals ciutats del país: Barcelona, Badalona, Sabadell... (canvis substancials també en la 'politics').

I les polítiques públiques, s'han vist sacsejades també a Catalunya per aquest context de transformacions? Aquesta és per a nosaltres una qüestió també clau. Travessem, d'una banda, un canvi d'època i una triple discontinuïtat social, política i territorial; emergeixen, d'altra banda, voluntat constituent, rearticulació d'actors i noves majories institucionals, i, per tant, creiem que és del tot pertinent explorar què ha passat en el terreny de les 'polícies' (polítiques públiques). Què ha passat, i també quins reptes de futur es van perfilant. Les dinàmiques socials marquen un ritme accelerat de canvi. Ens situem avui en **un escenari postrecessió, amb una nova geografia de vulnerabilitats**; els nous actors van quallant i els eixos del conflicte polític semblen reescriure's amb rapidesa mentre en sorgeixen de nous; el debat sobre les sobiranes guanya força en totes les seves dimensions; es van construint capacitats col·lectives de govern vinculades a qüestions emergents. Com es trasllada tot això a debats substantius i concrets? Quins reptes se situen com a centrals en l'agenda de polítiques públiques dels pròxims anys? Quines formes de governança apareixen amb més potencial de futur a Catalunya? No són preguntes fàcils, però creiem que són rellevants i són avui encara gens o poc explorades.

De la mirada panoràmica del llibre 'Canvi d'època...', en sorgeixen d'entrada dues idees força a destacar:

1) El joc de continuïtats i canvis en les trajectòries de política pública és complex i fragmentat. Hi coexisteixen itineraris amb un fort component de 'path dependency' (continuïtat) explicables a partir de factors diversos (els acords sociopolítics amplis i transversals en matèria lingüística, o la manca de capacitats reals d'incidència en aspectes clau de les polítiques laborals) amb casos força accentuats de 'policy change' deguts al canvi de govern (les polítiques d'habitatge o de regeneració urbana de barris dels tripartits) o a l'alineament de les polítiques amb l'onada d'austeritat en plena crisi (la restricció de la renda mínima d'inserció, o la bancarització de les caixes d'estalvis).

2) Al llarg dels últims anys s'ha produït un procés d'innovació política ('policy innovation') desigual. Els canvis socials no sempre s'han traduït en processos rellevants d'innovació de les polítiques (educació o urbanisme, per exemple). En altres àmbits, tanmateix, observem processos d'innovació de naturalesa diversa: a) ampliació de l'agenda a temes emergents (l'economia social i solidària, les polítiques d'acollida i d'interculturalitat); b) nous plantejaments substantius (la defamiliarització de les cures, o la vinculació entre l'agenda de gènere i les polítiques LGTBI), i c) formes innovadores d'articular capacitats de governança (xarxes d'inclusió social, o processos

d'obertura cap a nous actors en les polítiques de transició energètica i de sobirania alimentària).

Ens agradaria que la pràctica de reflexió que suposa aquest volum col·lectiu apunti també a reptes clau, dibuixi camins i perfili horitzons de futur.

Cinc reptes per pensar el futur de Catalunya

Enunciem **cinc reptes genèrics** que van apareixent amb força pensant en el futur de Catalunya.

1) El repte de crear una economia ciutadana i plural, vinculada al bé comú, amb cadenes de creació i apropiació compartida de valor: xarxes i ecosistemes cooperatius, i teixits productius ecològics i circulars. Un model amb salaris i ocupacions dignes.

2) El repte de reconstruir els drets bàsics i de superar les velles formes de producció del benestar. Avançar cap a un país que tingui cura de la seva gent: amb capacitat d'articular igualtat, autonomia, diferències i vincles; amb mecanismes de distribució social del poder, generadors de ciutadania activa i apoderada.

3) El repte de situar Catalunya com a referent de desenvolupament sostenible, compromesa amb el benestar de les generacions futures: la protecció del clima per mitjà de polítiques de transició energètica; la qualitat de l'aire des de polítiques de mobilitat sostenible; la sobirania alimentària, i la gestió pública de l'aigua.

4) El repte d'un país que situa Internet i les tecnologies de la informació i la comunicació com a oportunitat clau de creativitat, construcció col·lectiva de coneixements i cultura lliure; d'economia col·laborativa procomuna i inclusió digital; de democràcia de codi obert.

5) El repte d'una Catalunya que exerceix sobirania en un context d'interdependències i de governança multinivell. Un país obert i divers que acull i impulsa la construcció europea; que aposta per l'enfortiment del municipalisme, amb una agenda urbana orientada a fer possible el dret a la ciutat i la gestió del comú.

“El canvi d'època que vivim planteja un canvi en l'agenda de les polítiques públiques”

Aquest conjunt de reptes substantius impliquen elements de transversalitat en la dimensió més operativa i de gestió: la possibilitat de forjar un espai públic no solament institucional sinó compartit on es despleguin processos de coproducció de polítiques; d'articular una institucionalitat amb capacitat d'acollir dinàmiques d'ampliació democràtica; de descentralitzar i generar lògiques més potents de proximitat i de reconeixement de la diversitat. En síntesi, doncs, el canvi d'època i les fortes discontinuïtats que s'hi vinculen no solament impacten sobre els marcs de sobirania i els actors polítics; plantegen també transformacions i reptes clau en el terreny de les polítiques públiques. Ni l'agenda pot ser la mateixa, ni les formes de generar capacitats de govern poden reproduir les del passat. Sembla indefugible afrontar els nous reptes. Si es defineixen democràticament, poden forjar les oportunitats col·lectives on perfilar el país del segle XXI: una Catalunya en mans de la gent, on la política i la vida es construeixin en comú.

Ricard Gomà és actualment director de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona i Joan Subirats és catedràtic de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Barcelona.